

อัตลักษณ์และตัวตน ความเป็นชาติพันธุ์ ของผู้หญิงม้ง : กรณีศึกษาแบบ อัตชีวประวัติ

The Identity of Hmong Ethnic Women :
A case Study Biography

ยุพิน เจริญสุข¹ ■

¹ นักศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา วิทยาลัย
สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษา วิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้หญิงมีแบบอัตชีวประวัติของผู้ศึกษา โดยมุ่งวิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ และตัวตน โดยศึกษาว่าปัจจัยทางสังคมไทย สังคมเมือง และความเป็นผู้หญิง ที่มีผลกระทบต่องานชีวิตของผู้หญิงมีอยู่อย่างไร ทั้งนี้ศึกษาจากสังคมไทยพื้นราบที่รับผ่านทางการศึกษา และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของเมือง ผลการศึกษาพบว่า

อัตลักษณ์ความเป็นไทยของผู้ศึกษา มีกระบวนการโดยผ่านนโยบายการพัฒนาและการศึกษา รัฐมีนโยบายการกลืนชาติพันธุ์ให้เป็นไทย โดยผ่านการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ เช่น การตั้งชื่อเป็นไทย เนื่องจากพ่อได้ติดต่อสัมพันธ์กับรัฐ และรับวัฒนธรรมแบบใหม่เข้ามา การแข่งขัน และการต่อรองของตัวละครผู้ปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมของเมืองมีการเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นตามสังคม วัฒนธรรมของคนพื้นราบ ผู้ศึกษาเรียนนาฏศิลป์ไทยถูกกลืน และรักษามรดกของชาติไทย ความเป็นไทยแท้และเป็นเอกลักษณ์ของไทยโดยตรง

อัตลักษณ์ความเป็นผู้หญิงในสังคมเมือง มีการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นหญิงโดยผ่านโครงสร้างสังคม ความเชื่อ พิธีกรรม ภาษา และกระบวนการกล่อมเกลางานทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะผู้หญิง ลักษณะของผู้หญิงที่ดีต้องขยันทำงาน มีความอดทน สามารถเย็บปักถักร้อย เป็นคนที่ดูแลงานในบ้าน จากการศึกษพบว่าสถานภาพของผู้หญิงจะตกต่ำกว่าผู้ชาย ซึ่งจะพบได้จากโครงสร้างทางสังคม เพราะว่าโครงสร้างทางความเชื่อ ผู้ที่มีบทบาทและสามารถเข้าถึงเทพอำนาจสูงสุดจะเป็นผู้ชาย และยังเป็นศูนย์กลางอำนาจหมายถึงเป็นแหล่งความรู้ที่ผู้ชายสามารถเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงออกจากศูนย์กลางอำนาจและแหล่งความรู้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดระบบชายเป็นใหญ่

ความพยายามสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลาย โดยสถาบันต่างๆ ในสังคม ปิตาธิปไตย ทั้งสังคมม้ง และสังคมไทย เป็นกระบวนการซับซ้อนและมีกลไกที่แยบยล แม้ว่าบริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง ดังสะท้อนจากชีวิตผู้หญิงม้งอย่างผู้ศึกษา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างบางครั้งก็เกิดความขัดแย้งต่อตัวตนของผู้หญิง ส่งผลให้ผู้หญิงมีตัวตนที่ขาดวินและเลือนไหล อัตลักษณ์ของผู้ศึกษาผ่านการแข่งขัน ต่อรอง และการปฏิสัมพันธ์ต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย จนมีผลให้ผู้ศึกษาได้หล่อหลอมอัตลักษณ์เชิงซ้อนในความเป็นตัวตน เช่นที่ดำรงอยู่

คำสำคัญ : อัตลักษณ์,ชาติพันธุ์, ผู้หญิงม้ง, อัตชีวประวัติ

Abstract

The purpose of this study is to study the experiences and biography of Hmong women. It aims to analyze the process of identity formation and identity by studying Thai social factors, Hmong social factors, and women characteristics that affect the way of life of Hmong women. The study focuses through education, interaction, culture, traditions and beliefs of the Hmong.

The results showed that Thai identity has a process through policy development. State education has a policy to assimilate into Thai through the development of various forms, such as education, social culture, and education such as Naming in Thai, because the men have to contact with the government sector, and they adopt many new cultures as well. So, all of these, they show Hmong's cultures can be flexible too. For example, Thai classical dance students were assimilated and preserved the national heritage, the originality and the uniqueness of Thailand directly.

The identity of Hmong women has created the identity as a woman through the social structure, beliefs, rituals, language and socialization to control the behavior of people in society especially women characteristics. Good woman characteristics must work hard, be patient, and be good at embroidery. The study found that the status of women is lower than men. It is found from the social structure because men can reach a maximum power of God. Men hold the central authority. It means a source of knowledge. Men can learn and exchange experience. Meanwhile, women are out of power and knowledge, which is consistent with the concept

of male-dominated system. There are efforts to create a variety of different identities by institutions in a patriarchal society. Both Thai society and Hmong society is a complex process. The social, economic, and cultural contexts are changed. As a reflection of the lives of Hmong women in this evaluation, the identity was sometimes conflict with the identity of the women. As a result, women are torn and flow identities.

The identity of the study is in the line with the opposition, bargain and interaction with a lot of cultures. As a result, the study preaches the identity like they are living.

Keywords : Identity, Hmong, Ethnic Women, Biography

ความสำคัญของปัญหา

“เชื้อชาติ” ซึ่งได้รับการบัญญัติเป็นคำศัพท์เข้ามาอยู่ในภาษาอังกฤษครั้งแรกเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 16 นั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก วิทยาศาสตร์ยุคนี้ไม่รองรับคำนี้อีกต่อไปแล้ว สำหรับสังคมศาสตร์ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในสายสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ยืนยันหนักแน่นว่า “เชื้อชาติ” เป็นการจัดประเภทที่ถูกประกอบสร้างหรือถูกสถาปนาขึ้นมาทางสังคม (socially constructed categorization) ซึ่งมีนัยยะเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลาย คำนี้ถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมที่มีระบบคิดแบบทวิลักษณ์ หรือจับคู่ตรงกันข้ามที่ไม่เท่าเทียม (binary opposition) ในลักษณะ “เหนือกว่า-ต่ำกว่า” (superiority – inferiority) ซึ่งความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมนี้บ่อยครั้งนำมาซึ่งการขูดรีดเอารัดเอาเปรียบ (exploitation) การเลือกปฏิบัติ (discrimination) (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2550)

ชาติพันธุ์ชนเผ่าม้งหรือชาติพันธุ์ม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษ ซึ่งยังไม่มีเอกสารใดยืนยันได้ มีบางทัศนะเชื่อว่าชาติพันธุ์ม้งอาศัยในประเทศจีนเป็นเวลาที่ยาวนานมากพอควร บางทัศนะมองว่าม้งเป็นชาติพันธุ์หนึ่งกำเนิดขึ้นในแผ่นดินจีน ทั้งนี้มีข้อสมมุติฐานว่าม้งอาจเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยในดินแดนประเทศจีนก่อนที่ชาวจีนจะเข้ามายึดครองและอาศัย แต่การถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ยังไม่มีข้อยุติหรือคำตอบ ขณะเดียวกันมีข้อถกเถียงว่ากลุ่มชาติพันธุ์ม้งอาจมีการเคลื่อนย้ายหรืออพยพมาจากดินแดนทางอาหรับหรือเอเชียกลาง และมีข้อสมมุติฐานว่าชาติพันธุ์ม้งอาจเป็นชาติพันธุ์เดียวกันกับชาตินองโกเลีย แนวคิดและข้อสมมุติต่างๆ เหล่านี้ได้เป็นประเด็นถกเถียงที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ (Cooper, 1984)

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีที่มาของประวัติศาสตร์เป็นของตนเอง มีการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดไม่ว่าการดำรงชีพและการต่อสู้กับกลุ่มอื่นๆ เช่น ตัวผู้ศึกษาเองก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่ต้องเผชิญกับสังคมวัฒนธรรมม้ง และสังคม วัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะเรื่องภาษา เนื่องจากชาติพันธุ์ม้งเป็นกลุ่มชนที่มีภาษาเป็นของตนเอง การก้าวเข้ามาในระบบการศึกษา ผู้เขียนต้องแยกภาษาไทยเพื่อสื่อสารกับอาจารย์ และภาษาม้งกับพ่อแม่ อีกทั้งต้องดำเนินชีวิตในบริบทของวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกัน

ในการศึกษา อัตลักษณ์และตัวตนความเป็นชาติพันธุ์ของผู้หญิงม้ง : กรณีศึกษาแบบชีวประวัตินี้มีความสำคัญยิ่งเนื่องจาก

1. ผู้ศึกษาเป็นผู้หญิงชาติพันธุ์ม้งมองผ่านการประกอบสร้างอัตลักษณ์และตัวตนโดยใช้มุมมองของสตรีศึกษา
2. เพื่อให้ผู้หญิงมองโครงสร้างต่างๆ ในการสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงม้ง และผู้หญิงที่เป็นชาติพันธุ์
3. เป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลัง ทั้งยังถูกสังคมพินราบ สังคม วัฒนธรรม และสถาบันการศึกษาที่มีความหลากหลาย และมีการเคลื่อนไหวตามสถานการณ์

การศึกษาครั้งนี้จึงมีความสำคัญเนื่องจากผู้ศึกษาเองเป็นผู้หญิงม้งรุ่นใหม่ที่มีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย ต้องจากครอบครัวและชุมชนเพื่อมาเรียนหนังสือในเมือง ทำให้ผู้ศึกษารู้สึกว่าตนเองแปลกแยกจากชุมชน และเมื่อลงมาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองก็รู้สึกแปลกแยกจากสังคมไทย เมื่อกลับไปใช้ชีวิตในชุมชนไม่สามารถร่วมและทำกิจกรรมกับชุมชนได้ ความสัมพันธ์บางครั้งไม่เป็นไปตามแบบแผนที่ควรจะเป็น ผู้วิจัยจึงมีความสับสนกับชีวิตตนเอง ดังนั้นเกิดคำถามในการวิจัย คือ

1. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์และตัวตนของชาติพันธุ์ผู้หญิงม้ง
กรณีชีวิตประวัติของผู้ศึกษาเป็นอย่างไร

2. อัตลักษณ์และตัวตนที่เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการ
ในข้อ 1 ส่งผลกระทบต่อ “ตัวตน” ของผู้ศึกษาอย่างไรบ้าง

ทั้งนี้ จะศึกษาโดยใช้กรอบคิดที่ดัดแปลงจากแนวของ Hall (1990)
ที่เสนอว่าอัตลักษณ์สัมพันธ์กันกับการสร้างภาพตัวแทนทางวัฒนธรรม
การผลิตอัตลักษณ์ การบริโภคอัตลักษณ์ และการควบคุมอัตลักษณ์
ในลักษณะที่เป็นวงจร และส่งผลกระทบต่อ “ตัวตน” ในที่สุด

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิง
ชาติพันธุ์ม้ง

2. เพื่อให้มองเห็นรูปแบบ วิธีการต่อสู้กับสังคมของชาติพันธุ์ม้ง
ในชีวิตประจำวัน ผ่านงานเขียนเล่าเรื่องโดยผ่านชาติพันธุ์ม้งผู้หญิงคนหนึ่ง

3. เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางสตรีศึกษา โดยมองผ่านการศึกษา
อัตลักษณ์ผู้หญิงม้งคนหนึ่ง

สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินวิจัย และรวบรวมข้อมูล ชุมชนบ้านห้วยลึก
หมู่ที่ 7 ต.ปึงไค้ง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

ผลการศึกษา

อัตลักษณ์และตัวตนที่ไม่สมบูรณ์ เลื่อนไหล การที่จะตอบคำถามเรื่อง
อัตลักษณ์ และตัวตนของผู้หญิงม้งนั้น ผู้ศึกษาได้ทบทวนนิยาม
ของคำว่าอัตลักษณ์และตัวตนพบว่า อัตลักษณ์ของผู้คนในสังคมแบ่ง
ออกได้เป็นส่วนแรก คือ ส่วนที่เรียกว่าเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม (social
identity) เช่น อัตลักษณ์ความเป็นหญิง ความเป็นชาย ความเป็นเด็ก
ความเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นแม่ ความเป็นเมีย อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

(personal identity) ซึ่งหมายรวมถึง อัตลักษณ์ที่เป็นปัจเจกชนได้ก่อร่างสร้างขึ้นในวัฒนธรรมหนึ่งๆ และอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) อัตลักษณ์ความเป็นคนไทย ความเป็นชาติพันธุ์ ความเป็นม้ง เป็นต้น หากพิจารณาตามวิธีคิดแบบโครงสร้างนิยมแล้ว อัตลักษณ์ส่วนนี้ต่างมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรม ซึ่งในความหมายกว้างที่สุด หมายถึง “วิถีชีวิต” ที่ถูกกำกับด้วยความเชื่อ ค่านิยม วิถีหรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติในสังคมตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ ในสังคม อัตลักษณ์สามารถแสดงออกได้ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า เครื่องกาย ภาษา และคำพูดที่สะท้อนถึงวิถีคิด และระบบความหมายต่างๆ

O'Donnell (อ้างใน จลลดาชาย รมิตานนท์, 2550) อธิบายว่าตัวตน คือ สิ่งเดียวกับอัตลักษณ์ส่วนตัว หรือ อัตลักษณ์ของตัวตน “personal” หรือ (self identity) โดยแนวคิดนี้พัฒนามาจากทฤษฎีที่ว่าด้วย “ตัวตน” (self) โดย William และ George Mead (อ้างใน จลลดาชาย รมิตานนท์, 2550) ซึ่งอธิบายว่า “ตัวตน” หมายถึง “ความสามารถเฉพาะของมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์สามารถสะท้อนตนเอง และโลกทางสังคมผ่านการสื่อสารและภาษา” ซึ่งความสามารถสะท้อนตนเองของมนุษย์นั้น Cooley (1902, 1964) เสนอว่าเป็นการจินตนาการของตนเอง ต้องมีความชัดเจน

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงการศึกษอัตลักษณ์ และตัวตนความเป็นชาติพันธุ์ม้ง กรณีศึกษาแบบชีวประวัติ ประกอบไปด้วยอัตลักษณ์และตัวตนดังที่ได้กล่าวไปแล้วไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม อัตลักษณ์ส่วนร่วม และอัตลักษณ์ส่วนตัว อัตลักษณ์ และตัวตนส่วนนี้จะถูกประกอบสร้างทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา เป็นเหตุผลหลักที่อธิบายความแตกต่างในอัตลักษณ์ และตัวตนของผู้หญิงม้งอย่างผู้ศึกษา

กลไกควบคุมอัตลักษณ์ความเป็นผู้หญิง

โครงสร้างสังคมมักเป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย มีการกำหนดพื้นที่สำหรับผู้หญิงและผู้ชาย มีการกำหนดบทบาทหญิงชายที่ชัดเจนทางสังคมมักกับประเด็นความเป็นหญิงชาย การแบ่งพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สำหรับผู้ชาย ดังนั้นผู้ชายจะเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคม การเป็นผู้นำการดูแลติดต่อ หรือ การเป็นตัวแทนของอำนาจสังคม ศักดิ์สิทธิ์ การปกครองในชุมชนการจัดหาที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูก งานที่เกี่ยวข้องกับงานที่ต้องใช้กำลังหนัก

ในสังคมมักเป็นสังคมระบบชายเป็นใหญ่ เนื่องจากมีการแบ่งพื้นที่สำหรับผู้หญิง และผู้ชาย โดยสร้างอำนาจเหนือสังคม ศักดิ์สิทธิ์ตามโครงสร้าง ความเชื่อที่เทพจะเป็นผู้ชาย และผู้ที่สามารถเข้าถึงเทพโดยผ่านพิธีกรรมจะเป็นพื้นที่สาธารณะของผู้ชาย ยังมีความเชื่อถึงความแตกต่างทางเพศ การที่ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงเทพ เนื่องจากความเชื่อที่อ้างว่าผู้หญิงมีประจำเดือน สกปรก หรืออ้างว่าผู้หญิงไม่สะอาด อัตลักษณ์วิถีชีวิตในสังคมมัก การอบรมและการสั่งสอนเป็นไปตามประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ

อัตลักษณ์ผู้หญิงมักถูกกำหนดโดยสังคมมัก ที่คาดว่าผู้หญิงที่ดีต้องมีความอดทน ทำงานเก่ง มีความรับผิดชอบ และจำกัดพื้นที่ผู้หญิงไว้ในครัวเรือน โดยผ่านกระบวนการผลิตสถาบันครอบครัว ชุมชน และสังคม การแบ่งพื้นที่ของผู้หญิงผู้ชาย การแบ่งงานกันทำ การขัดเกลาทางสังคม การเป็นผู้หญิงที่ดีมีความสำคัญมาก ในกรณีของแม่ พี่สาว และตัวผู้ศึกษา เนื่องจากความเชื่อเรื่องเพศ และการแบ่งพื้นที่และงานระหว่างหญิงชายทำให้เห็นได้ว่า อุดมการณ์การเป็นผู้หญิงที่ดีดูเหมือนจะมีความเข้มแข็ง กลไกการผลิตซ้ำผ่านครอบครัว และสังคม

เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และถูกควบคุมทางด้านความเชื่อแบบ
บิดาธิปไตยเกี่ยวกับเรื่องเพศ และการแบ่งพื้นที่ระหว่างหญิงชาย
เป็นเหตุผลให้ผู้หญิงมีอัตลักษณ์แบบผู้หญิงที่เป็นรองผู้ชาย

อัตลักษณ์และตัวตนชาติพันธุ์ของผู้หญิงม้ง :กรณีศึกษาแบบชีวประวัติ

อัตลักษณ์และตัวตนที่ไม่สมบูรณ์ เลื่อนไหล การที่จะตอบคำถาม
เรื่องอัตลักษณ์ และตัวตนของผู้หญิงม้งนั้น ผู้ศึกษาได้ทบทวนนิยาม
ของคำว่าอัตลักษณ์และตัวตนพบว่า อัตลักษณ์ของผู้คนในสังคม
แบ่งออกได้เป็นส่วนแรก คือ ส่วนที่เรียกว่าเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม
(social identity) เช่น อัตลักษณ์ความเป็นหญิง ความเป็นชาย
ความเป็นเด็ก ความเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นแม่ ความเป็นเมีย อัตลักษณ์
บุคคล (personal identity) ซึ่งหมายรวมถึง อัตลักษณ์ที่เป็นปัจเจกชน
ได้ก่อร่างสร้างขึ้นในวัฒนธรรมหนึ่งๆ และอัตลักษณ์ร่วม (collective
identity) อัตลักษณ์ความเป็นคนไทย ความเป็นชาติพันธุ์ ความเป็นม้ง
เป็นต้น หากพิจารณาตามวิธีคิดแบบโครงสร้างนิยมแล้ว อัตลักษณ์
ส่วนนี้ต่างมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรม ซึ่งในความ
หมายกว้างที่สุดหมายถึง “วิถีชีวิต” ที่ถูกกำกับด้วยความเชื่อ ค่านิยม
วิธีหรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติในสังคมตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ
ในสังคม อัตลักษณ์สามารถแสดงออกได้ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็น
เป็นเสื้อผ้า เครื่องกาย ภาษา และคำพูดที่สะท้อนถึงวิธีคิด และระบบ
ความหมายต่างๆ

นอกจากนี้ O'Donnell (อ้างใน ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2550) อธิบาย
ว่าตัวตน คือสิ่งเดียวกับอัตลักษณ์ส่วนตัว หรือ อัตลักษณ์ของตัวตน

“personal” หรือ (self identity) โดยแนวคิดนี้พัฒนามาจากทฤษฎีที่ว่าด้วย “ตัวตน” (self) โดย William และ George Mead (อ้างใน จุลลาดชาย รมิตานนท์, 2550) ซึ่งอธิบายว่า “ตัวตน” หมายถึง “ความสามารถเฉพาะของมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์สามารถสะท้อนตนเองและโลกทางสังคมผ่านการสื่อสารและภาษา” ซึ่งความสามารถสะท้อนตนเองของมนุษย์นั้น Cooley (1902, 1964) เสนอว่าเป็นการจินตนาการของตนเองต้องมีความชัดเจน

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงการศึกษาลักษณะ และตัวตนความเป็นชาติพันธุ์ม้ง กรณีศึกษาแบบชีวประวัติ ประกอบไปด้วยอัตลักษณ์และตัวตนดังที่ได้กล่าวไปแล้วไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม อัตลักษณ์ส่วนร่วม และอัตลักษณ์ส่วนตัว อัตลักษณ์ และตัวตนส่วนนี้จะถูกประกอบสร้างทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา เป็นเหตุผลหลักที่อธิบายความแตกต่างในอัตลักษณ์และตัวตนของผู้หญิงม้ง ดังนี้

กลไกควบคุมอัตลักษณ์ความเป็นผู้หญิง

โครงสร้างสังคมม้งเป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย มีการกำหนดพื้นที่สำหรับผู้หญิง และผู้ชาย มีการกำหนดบทบาทหญิงชายที่ชัดเจนทางสังคมม้งกับประเด็นความเป็นหญิงชาย การแบ่งพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สำหรับผู้ชาย

ดังนั้นผู้ชายจะเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคม การเป็นผู้นำการดูแลติดต่อ หรือ การเป็นตัวแทนของอำนาจลี้ลับศักดิ์สิทธิ์ การปกครองในชุมชนการจัดหาที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูก งานที่เกี่ยวข้องกับงานที่ต้องใช้กำลังหนักในการทำงาน

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงมั่ง ภายใต้สังคมมั่งแบบปิตาธิปไตย

ผู้ศึกษาได้นำเสนอถึงโครงสร้างสังคมของมั่ง โดยได้พิจารณาถึงประเพณี ความเชื่อ ศาสนา การจัดความสัมพันธ์ทางสังคม สถานครอบครัว การกล่อมเกลாத่างสังคม อุดมการณ์ ความเชื่อหลัก เช่นเรื่องความเป็นคนดี การเป็นผู้หญิงดี การแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ การให้ความหมาย และคุณค่าต่องานของผู้หญิงและชาย ระบบความคิดความหมายเรื่องเพศ (เพศวิถี) อีกทั้งยังวิเคราะห์ถึงพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ตลอดจน โครงสร้างการปกครองของสังคมมั่ง ซึ่งเป็นสังคมปิตาธิปไตยที่ยึดถือผู้ชายเป็นใหญ่ สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจหลักๆ ของมั่งจะถือครองตำแหน่งโดยผู้ชายเป็นหลัก เป็นต้น

อัตลักษณ์ของผู้คนที่ประกอบไปด้วยสามส่วนนั้น เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ แนบแน่นกับวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมรอง โดยบทการศึกษาชิ้นนี้ ได้มีการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และตัวตนชาติพันธุ์ ผู้หญิงมั่งอย่างผู้ศึกษา ได้รับอิทธิพลจากสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ดังนี้

สถาบันครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า สถาบันครอบครัวของมั่งเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ หลากหลาย เช่น ทำหน้าที่เลี้ยงดูผู้คนทางกายภาพ การอบรมกล่อม เกลาเด็ก และการเลี้ยงดูคนแก่ หรือที่เรียกว่าเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่ ผลิตซ้ำและโอบอุ้มผู้คน (reproductive role) ทำหน้าที่หน่วยทางสังคม ที่มีหน้าที่ทางเศรษฐกิจ (productive role) และหน่วยทางการเมือง แต่ในบรรดาหน้าที่ต่างๆ นั้น ครอบครัว มั่งแบบชายเป็นใหญ่ก็ได้ ทำการผลิตซ้ำความเป็นหญิงชายที่ไม่เท่าเทียม ผ่านกระบวนการ กล่อมเกลาคือความเป็นหญิงความเป็นชายอย่างต่อเนื่อง

ในสังคมม้งมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กๆ จะถูกสอดแทรกไว้ด้วยกระบวนการผลิตอัตลักษณ์ความเป็นหญิงความเป็นชายอยู่อย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ทารกถึงกำเนิดขึ้น การมีการฝังรูกเด็กผู้หญิง เด็กผู้ชาย ซึ่งบงบอกถึงเพศ การตั้งชื่อที่ระบุเป็นเด็กผู้หญิง และเด็กผู้ชาย การสั่งสอนเด็กผู้หญิงจะถูกสอนให้อยู่ในบ้านฝึกให้เรียนรู้บทบาทผู้หญิงทำงานบ้านอย่างเป็นขั้นตอนตามพัฒนาการของเด็กผู้หญิง ส่วนเด็กผู้ชายจะถูกสอนไม่ให้ทะเลาะกัน ให้รู้จักทำงาน มีความพยายาม และมีความอดทน แต่ไม่ได้มีบทบาทในการทำงานบ้าน การกล่อมเกลอบรมความเป็นหญิง ความเป็นชาย ดังกล่าวยังถูกตอกย้ำด้วยอุดมการณ์ทางความคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้หญิงดี และถูกผลิตซ้ำด้วยกลไกทางสังคมต่างๆ เช่น การติและชมโดยญาติและชุมชน เพื่อเป็นการควบคุมทั้งผู้หญิงและผู้ชายให้อยู่ภายใต้กรอบที่เหมาะสม

การเป็นเด็กคนหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมม้ง ได้รับกระบวนการทำให้เป็นหญิงเป็นชาย นับตั้งแต่แรกเกิด การกล่อมเกลาทงสังคมผ่านครัวเรือน แล้วผู้หญิงและผู้ชายยังถูกกำหนดให้มีปริณทล และอยู่ในพื้นที่ของตนที่แยกกันอย่างชัดเจน พื้นที่ของผู้หญิง คือสถาบันครอบครัวที่ผู้หญิงต้องทำหน้าที่เป็นแรงงานของครอบครัว ดูแลการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงของครอบครัวให้ดี และต้องเป็นผู้หญิงที่ดีตามแบบแผนของสังคมม้ง การกำหนดพื้นที่เฉพาะของผู้หญิงส่งผลกำหนดบทบาทของผู้หญิงด้วย ผู้หญิงกลายเป็นเพียงผู้ทำอาหาร และเตรียมเครื่องเช่นไห้ทุกอย่างรองรับและอำนวยความสะดวกให้ผู้ชายได้ประกอบพิธีกรรม หากครอบครัวใดไม่มีผู้ชายแต่จำเป็นต้องประกอบพิธีต้องขอให้ญาติพี่น้องที่เป็นผู้ชายมาช่วยประกอบพิธีกรรมให้

จากการที่ผู้หญิงถูกจำกัดให้อยู่ในพื้นที่ส่วนตัว และรับบทบาทหน้าที่ในการให้บริการสมาชิกครอบครัว ซึ่งเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

ในชีวิตประจำวัน จะพบว่าวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของม้ง โดยเฉพาะผู้หญิง จะต้องเรียนรู้การปฏิบัติตน เพื่อให้เป็นผู้หญิงที่ดีที่สังคมยอมรับ และในขณะเดียวกันต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม เนื่องจากในสังคมม้งแข่งขันการทำความดี และความประพฤติตัวดี และเหมาะสม ในวิถีคิดของม้ง จะสอนว่าการเกิดมาเป็นคนต้องมีศักดิ์ศรีความเป็นคน ดังนั้น จะต้องทำแต่สิ่งที่ดีงาน สิ่งที่คนอื่นประทับใจ โดยมีการสอน และการเปรียบเทียบยกตัวอย่างคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ในสังคมของการอยู่ร่วมกัน การพึ่งพากัน ดังนั้น อัตลักษณ์และตัวตน ของผู้หญิงที่ดีที่สังคมคาดหวัง คือ ความสามารถในการทำงานของผู้หญิง ทั้งงานครอบครัว หรืองานไร่นา และสิ่งที่ผู้หญิงจะต้องทำ คือ การเรียนรู้และการสืบทอด ทั้งในแง่ขององค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ เช่น การเพาะปลูก การเย็บปักผ้า การหาของธรรมชาติ และทำงานในบ้าน ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ผู้หญิงก็ถูกมอบหมายให้ ทำหน้าที่ที่ถือว่าเป็นของผู้หญิง

วิถีชีวิตที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเพาะปลูก หรือระบบการผลิต ที่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งพาอาศัยอำนาจศักดิ์สิทธิ์ การเพาะปลูก เพื่อการบริโภคภายในครอบครัว และการแบ่งปันพื้นผิ การช่วยเหลือ กันทำให้สังคมม้งมีการจัดองค์กร รูปแบบความสัมพันธ์ และมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนบนพื้นฐานความเหมือน และการพึ่งพาอาศัยกันไม่ว่าจะเป็นการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนกับความเชื่อ ระบบการจัดการ ทรัพยากร การกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคม และการยึดถือเกณฑ์ คุณค่าตามจารีตประเพณี แนวทางการจัดการทางสังคมดังกล่าวเป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ภายในสังคมม้ง แต่ทั้งนี้เป็นวิถีชีวิต หรือโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องราวประวัติของผู้ศึกษา สะท้อนให้เห็นการแข่งขัน การท้าทาย และการต่อรองเชิงอำนาจกับตัวละครที่รายรอบชีวิตของผู้ศึกษา ทำให้อัตลักษณ์ของผู้ศึกษาอุบัติขึ้นในลักษณะเชิงซ้อน ดำรงอยู่ในตัวตน และสำแดงออกมาในกาละและเทศะที่ผันแปรเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นม้ง และความเป็นไทย ไม่ได้วางตัวอย่างมีสมดุล ขณะเดียวกัน ก็ไม่ได้ขัดแย้งต่อกัน นี่คือสภาพที่แท้จริงของผู้ศึกษา

การศึกษากับการสร้างอัตลักษณ์ และตัวตนชาติพันธุ์

เนื่องจากพ่อของผู้ศึกษาเป็นผู้นำทางชุมชนและเป็นผู้นำพิธีกรรมต่างๆ ผู้หญิงม้งอย่างผู้ศึกษาจึงต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ไม่ทำให้อับอาย หรือเสียชื่อพ่อ ผู้ศึกษาเองในฐานะลูกต้องออกไปเรียนหนังสือในเมือง และได้เรียนรู้วัฒนธรรมในสังคมใหม่ที่แตกต่างจากสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งโดยสิ้นเชิง การใช้ชีวิตต้องปฏิสัมพันธ์กับคนหลากหลาย เช่น ชีวิตในรั้ววิทยาลัยนาฏศิลป์มีเพื่อนๆ หลายชาติพันธุ์และคนเมืองกับการเรียนสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีเพื่อนหลายภาครวมกัน หรือเวลาเรียนหนังสือต้องไปเรียนกับครูและเพื่อนที่เป็นคนหลากหลาย ที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ทำให้ตนเองเรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ และเมื่อโตขึ้น “มีความคิดเป็นของตัวเอง” แม้ว่าอาจจะได้รับอิทธิพลจากโรงเรียน สังคม วัฒนธรรมก็ตาม แต่การได้ประสบการณ์อยู่ในสังคมที่แตกต่างที่พยายามสร้างอัตลักษณ์ให้กับผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบางครั้งก็ประสานสอดคล้อง บางครั้งก็ขัดแย้ง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้เลือกที่จะประสมประสานสิ่งต่างๆ อัตลักษณ์และตัวตนของผู้ศึกษา บางครั้งรู้สึกได้ถึงกลิ่นไอของไหล เนื่องจากอยู่ในวัฒนธรรมแบบผสมผสาน

ไม่เน้นหนักด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ในส่วนของชีวิตคู่ ผู้ศึกษาเลือกที่จะเลือกแต่งงานกับคนไทย เพราะรู้ว่าหากตัวเองแต่งงานกับผู้ชายม้งจะไม่สามารถปฏิบัติตนให้เป็นได้ตามแบบของผู้หญิงที่ดี ตนเองมีอัตลักษณ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ ความหลากหลาย และมีความยืดหยุ่นสูง เป็นความเข้าใจที่เกิดจากเหตุและผลมากกว่าจะยึดมั่นอยู่กับสังคมแบบใดแบบหนึ่ง พร้อมกันนั้นก็ต้องดำเนินชีวิตบนความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดจากความแตกต่างหลากหลาย และเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลาด้วย

การที่ผู้ศึกษาเลือกที่จะทำเช่นนี้อาจเป็นการยืนยันสิ่งที่ Mead อธิบายว่าตัวตนหรือว่า Self แบ่งได้เป็นสองส่วนคือ “ฉัน” (I) และ “ต่อฉัน” (Me) นั่นคือฉันเป็นส่วนที่เป็นผู้กระทำ ในขณะที่ส่วนที่เป็น “ต่อฉันส่วนฉัน” คือส่วนที่ตัวตนของผู้ศึกษาถูกกระทำจากโครงสร้างภายนอก เช่น เมื่อผู้ศึกษาเข้ารับการศึกษทั้งในโรงเรียน และผ่านการกล่อมเกลตาต่างๆ เป็นความพยายามในการสร้าง “Me” แต่ผู้ศึกษาไม่ได้ยอมจำนนภายใต้โครงสร้างภายนอกที่กำหนด ผู้ศึกษาก็เลือกที่จะเป็น “ฉัน” ที่จะกำหนดว่าผู้ศึกษาอยากจะเป็นอย่างไร อยากแต่งงานกับใครได้ด้วย

อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจน และยืนยันสิ่งที่ Mead เสนอ คือ การที่ผู้ศึกษาพยายามตอบโต้กับความพยายามสร้างอัตลักษณ์และตัวตนโครงสร้างระบบชายเป็นใหญ่ เช่น ผู้ศึกษาหยุดเรียนหนึ่งปีด้วยทุนการศึกษา และการที่พอได้เข้าร่วมเป็นกรรมการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม พอได้พาผู้ศึกษาไปเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง ทำให้พอได้มองเห็นความพยายามของผู้ศึกษาจนได้ศึกษาต่อ หลังจากนั้นการเรียนต่อหรือการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาเอง จนเรียนต่อปริญญาอย่างตั้งใจ ดังนั้นแนวคิดของ Mead สอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิตที่ตัวตนถูกกำหนดโดยสังคม และเป็นผู้ถูกกระทำ แต่ตัวตนอีกด้านหนึ่งของ

ผู้ศึกษาพยายามที่จะมีการต่อรองความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ โดยที่ไม่ได้
กระทำเสมอไป

กล่าวสรุปได้ว่า อัตลักษณ์และตัวตนเป็นผลผลิตที่เกิดจากความสัมพันธ์
กับคนอื่น และสังคมที่เราอาศัยอยู่ซึ่งมีความหลากหลาย แตกต่างกัน
ซ้อนทับหลายชั้น อัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ แต่เกิดขึ้นโดยการผลิต
อัตลักษณ์และตัวตนชาติพันธุ์ของผู้หญิงม้งอย่างผู้ศึกษา โครงสร้าง
ขึ้นโดยสังคมแบบปิตาธิปไตย มีสถาบันครอบครัว การเลี้ยงดู ความเชื่อ
การแบ่งพื้นที่ บทบาทหญิงชาย สถาบันการศึกษา ดังนั้น อัตลักษณ์
และตัวตนของผู้ศึกษาจึงมีความหลากหลาย ไม่สมบูรณ์และแยกเป็น
ชิ้นเป็นอัน โดยการศึกษาอัตลักษณ์และตัวตนชาติพันธุ์ผู้หญิงม้งแบบ
ชีวประวัติของผู้ศึกษาทำให้ผลศึกษาพบว่าอัตลักษณ์และตัวตนของ
ผู้ศึกษานั้นแตกต่างหลากหลาย ซบซ้อน และเคลื่อนไหว อัตลักษณ์
และตัวตนเป็นสิ่งที่ซ้อนทับและไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจน

ถ้าหากย้อนไปดูคำนิยาม “อัตลักษณ์” และ “ตัวตน” ในตอนต้นที่ให้ไว้
ผู้ศึกษาพบว่า แม้การให้คำนิยามอัตลักษณ์เหล่านั้นเป็นเรื่องยาก
สำหรับผู้ศึกษา แต่ผู้ศึกษาสามารถทำออกมาได้อย่างมีระบบและ
ชัดเจนพอสมควร แต่เมื่อนานิยามและกรอบแนวคิดมาใช้ในการศึกษาชีวิต
กลับปรากฏว่าไม่สามารถทำได้ง่าย และมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจน
ระหว่างอัตลักษณ์และตัวตนสองสิ่งนี้ผสมผสานปนเปื้อนซ้อนทับกันไป
มาหาความชัดเจนยังไม่ได้

บรรณานุกรม

- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2550). **อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง**. สืบค้นจาก [http:// www.soc.cmu.ac.th/wsc](http://www.soc.cmu.ac.th/wsc)
- Cooley, C. H. (1902/1964). **Human Nature and the Social Order**. New York: Charles Scribner's Sons.
- Cooper, R. G. (1984). **Resource Scarcity and the Hmong Response**. Singapore: Singapore University Press.
- Hall, M. C. (1990). **Women and Identity Value Choices in a Changing World**. New York: Hemisphere.

